

POVEZANOST NEKIH ZNAČAJKI LIČNOSTI I AKADEMSKOG USPJEHA KOD SREDNJOŠKOLACA I STUDENATA

JELENA BARAĆ, mag. psih.

SAŽETAK:

Cilj istraživanja je bio ispitati postoji li povezanost između nekih značajki ličnosti i akademskog uspjeha kod studenata i srednjoškolaca. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanju su Goldbergovska skala, Skala opće samoefikasnosti, Rosenbergovska skala samopoštovanja, Skala Optimizma i pesimizma, te akademski uspjeh, koji se procjenjuje jednom česticom. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 116 ispitanika (70 srednjoškolaca i 46 studenata). Na uzorku studenata utvrđena je pozitivna povezanost između savjesnosti i akademskog uspjeha, dok na uzorku srednjoškolaca nije utvrđena povezanost značajki ličnosti i akademskog uspjeha. Značajni prediktori akademskog uspjeha kod srednjoškolaca su pesimizam i neuroticizam, koji pokazuju negativnu povezanost, a kod studenata je značajan prediktor akademskog uspjeha savjesnost, koja pokazuje pozitivnu povezanost.

Ključne riječi: *akademski uspjeh, značajke ličnosti, samopoštovanje*

UVOD

1.1. OSOBINE LIČNOSTI

Jedna od najčešćih definicija ličnosti kaže da je ličnost skup organiziranih, razmjerno trajnih psiholoških osobina i mehanizama unutar pojedinca i koji utječu na njegove interakcije s okolinom i prilagodbu na okolinu (Larsen i Buss, 2005). Trajni obrasci ponašanja i doživljavanja osobe mogu se predvidjeti iz njezinih osobina ličnosti.

Razvoj petfaktorskog modela je usko vezan s istraživanjem leksičke hipoteze. Početnu hipotezu je postavio Francis Galton 1884. godine, a Goldberg je dao njezinu najpoznatiju definiciju: "One individualne razlike koje su najistaknutije i socijalno relevantne u životima ljudi će postati kodirane u njihovu jeziku. Što je neka razlika važnija, to je vjerojatnije da će biti izražena zasebnom riječju" (prema John i sur., 1988). Polazna točka istraživanja leksičke hipoteze je stoga ekstrakcija i analiza svih pojmova relevantnih za ličnost, a koji se nalaze u rječniku. Da bi taksonomija bila korisna, mora pružiti sistematični okvir za razlikovanje, razvrstavanje i imenovanje individualnih razlika u ljudskom ponašanju i iskustvu (prema John, 1990). Faktori koje su našli Tupes i Christal (1961) kasnije su nazvani "Big five" ili "velikih pet", kako bi se naglasilo da svaki od njih predstavlja široku dimenziju i obuhvaća velik broj specifičnih i odvojenih karakteristika ličnosti. Najprihvaćeniji nazivi faktora su: *ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost* (faktori su poredani po veličini).

Ekstraverzija se odnosi na pristup socijalnom svijetu. Ekstraverti su osobe koje postižu visok rezultat na ovom faktoru, a opisuju ih pridjevi poput društveni, asertivni, razgovorljivi, energični, optimistični i imaju visoku potrebu za stimulacijom. Osobe nisko na ovom faktoru se opisuju kao introverte – povučene, mirne, nezavisne i vole samoću.

Ugodnost se također odnosi na interpersonalnu orijentaciju. Karakteristični pridjevi su ljubazan, povjerljiv, prijateljski, blag i slično. Suprotan pol ove dimenzije je antagonizam, a uključuje karakteristike poput nepovjerenosti, tvrdoglavosti, grubosti i nekooperativnosti. Ugodnost se obično smatra poželjnom i adaptivnom, ali i antagonizam je u određenoj mjeri nužan za svakodnevno funkcioniranje. Ekstremno visoka ili niska ugodnost može upućivati i na neprilagođeno ponašanje i patologiju (McCrae i Costa, 1987).

Savjesnost se ponegdje naziva i Snaga volje, Usmjerenost ili Želja za životom. Taj faktor opisuje čestice koje se odnose na ponašanja orijentirana na zadatak, slijeđenje pravila i normi, planiranje, organiziranje te prepoznavanje prioriteta. Savjesne osobe su usmjerene na zadatak, dobro organizirane, samodisciplinirane, točne, pouzdane i svrhovite. Njihova suprotnost su osobe koje postižu niske rezultate na ovom faktoru, a opisuje ih se kao neodgovorne, površne, nepouzdate, neorganizirane i lijene.

Neuroticizam označava sklonost proživljavanju psihološkog stresa te kognitivnim i bihevioralnim stilovima koji proizlaze iz te sklonosti. Neurotične osobe doživljavaju kronične negativne emocije, poput ljutnje, tuge, krivnje i straha, imaju slabu kontrolu impulsa i sklone su razvoju raznih psihijatrijskih poremećaja. Osobe koje postižu visok rezultat na skali neuroticizma su napete, nesigurne, anksiozne i nestrpljive, za razliku od emocionalno stabilnih, mirnih, opuštenih i strpljivih osoba čiji rezultat na ovoj skali je nizak.

Otvorenost je faktor oko kojeg se autori najmanje slažu. Pristaše leksičkog pristupa ga nazivaju Intelantom (prema John, 1990), dok Costa i McCrae koriste naziv Otvorenost iskustvima, smatrajući da se radi o široj dimenziji nego što pretpostavljaju pristaše leksičkog pristupa. Povremeno se javljaju i nazivi Inteligencija i Kultura. Ovaj faktor obuhvaća kreativnost, intelektualni i umjetnički interes, potrebu za promjenama te nekonvencionalne vrijednosti (prema McCrae i John, 1992). Visok rezultat na ovoj skali označava znatiželjne, maštovite, nekonvencionalne osobe, okrenute novim socijalnim, etičkim i političkim idejama. Suprotno tome, nizak rezultat upućuje na osobe sklone konvencionalnom ponašanju, uskih interesa, konzervativnih pogleda na svijet i tome slično.

Svaki faktor petfaktorskog modela se smatra multifacetnim konstruktom, odnosno obuhvaća dvije ili više faceta nižeg reda (prema Digman, 1990). Za mjerenje velikih pet faktora ličnosti u ovom istraživanju je korištena skraćena verzija skale koje je razvio Goldberg (1999).

1.2. SAMOEFIKASNOST

Nadalje, u ovom istraživanju uspoređivana je samoeфикаsnost između studenata i srednjoškoolaca. Bandura (1997) određuje samoeфикаsnost kao procjenu pojedinca o vlastitim sposobnostima organiziranja i izvršavanja akcija potrebnih da bi se ostvario određeni, pretpostavljeni tip aktivnosti. Samoeфикаsnost se općenito procjenjuje na razini nižih podsustava uključenih u funkcioniranje. tj. procjenjuje se kroz procjene veličine, općenitosti i snage uvjerenja u uspješno obavljanje zadatka ili uspjeh u nekoj situaciji. Među skalama koje procjenjuju opću samoeфикаsnost valja spomenuti skalu opće samoeфикаsnosti Schwarzer i sur. (1997) koja mjeri opći i stabilan osjećaj osobne eфикаsnosti u suočavanju s različitim stresnim situacijama. Pokazuje se da različiti ljudi sa sličnim vještinama, ili pak ista osoba u različitim okolnostima, može izvesti neku radnju loše, adekvatno ili pak izvrsno, ovisno o promjenama u vjerovanjima o vlastitoj eфикаsnosti. Eфикаsno funkcioniranje zahtijeva i vještine i vjerovanja da te vještine možemo eфикаsno koristiti. Ova teorija predviđa da kada je percepcija samoeфикаsnosti visoka, osoba će se uključiti u izvođenje zadataka koji unapređuju razvoj njenih vještina i sposobnosti, a kada je samoeфикаsnost niska, ljudi se neće uključivati u nove zadatke koji bi im mogli pomoći da nauče nove vještine. Uz to, izbjegavajući takve zadatke, osoba neće dobiti nikakvu ispravnu povratnu informaciju kojom bi se mogla suprotstaviti negativnoj percepciji samoeфикаsnosti. Studenti koji preuzimaju akademske zadatke koji su daleko iznad njihovih stvarnih sposobnosti mogu doživjeti nepotreban neuspjeh, a i kao posljedicu toga slabljenje vjerovanja o samoeфикаsnosti. Osobe koje pretjerano potcjenjuju svoju eфикаsnost, ograničavat će svoj potencijal za

učenje i razvoj, i u skladu s time, ako ne preuzimaju zadatke, vjerojatno će patiti od nepotrebne anksioznosti i sumnje u sebe koje mogu povećati vjerojatnost neuspjeha (Pintrich i Schunk, 1996).

Bandurina teorija samoeфикаsnosti podrazumijeva i očekivanja ishoda. Kada govorimo o akademskoj domeni, studenti mogu imati procjene ефикаsnosti o svojim sposobnostima, vještinama i znanju da bi svladali potrebne zadatke, ali također imaju i očekivanja o ishodu u smislu koje ocjene mogu dobiti na pojedinim zadacima (Pintrich i Schunk, 1996). Pokazalo se da je teorija samoeфикаsnosti snažnija nego alternativni teorijski sustavi u objašnjavanju i predviđanju akademske uspjehnosti kod studenata. Rezultati istraživanja također potvrđuju Bandurinu tvrdnju da vjerovanja o samoeфикаsnosti posreduju u odnosu učinka vještina ili drugih vjerovanja o sebi na izvedbu koja slijedi, i to tako da utječu na napor, upornost i ustrajnost (Pajares, 1996).

1.3. SAMOPOŠTOVANJE

Osim samoeфикаsnosti, u ovom istraživanju ispituje se i samopoštovanje, kao jedan od prediktora akademskog uspjeha. Samopoštovanje, kao jedan od važnijih aspekata ličnosti, predmet je interesa brojnih istraživača te se svrstava među najistraživanije psihologijske fenomene. Samopoštovanje se najjednostavnije definira kao svijest o vlastitoj vrijednosti (Harter, 1999), odnosno evaluativni stav koji ljudi imaju o samom sebi. Taj stav predstavlja stupanj uvjerenja u vlastite sposobnosti, važnost, uspješnost ili vrijednost (Coopersmith, 1967). Sukladno tome osoba visokog samopoštovanja sebe uvažava, cijeni, smatra se vrijednom i općenito ima pozitivno mišljenje o sebi, dok osoba niskog samopoštovanja sebe obično ne prihvaća, podcjenjuje se i ima negativno mišljenje o sebi. Sappington (1989; prema Miljković i Rijavec, 2001) daje pregled istraživanja povezanosti između visokog samopoštovanja i funkcioniranja u različitim područjima života. Osobe visokog samopoštovanja su boljeg fizičkog i psihičkog zdravlja, otpornije su na stres, zadovoljnije su svojim poslom, školom i osobnim životom, uvjerenije su da će njihovi naponi dovesti do uspjeha; češće planiraju, sudjeluju u raspravama, surađuju s drugima i postavljaju pitanja u školi; kompetentniji su u školi, na poslu i u različitim socijalnim situacijama; bolje su raspoloženi i manje depresivni; spremniji su suprotstaviti se drugima i lakše podnose kritiku; manje su skloni konformirati se pritisku većine i spremniji su izraziti svoje mišljenje; procjenjuju se sretnijima i zadovoljnijima od većine. Jedna od najpoznatijih teorija samopoštovanja i najčešće korištenih skala pri njezinom mjerenju je Rosenbergova skala samopoštovanja. Ono što Shavelson i sur. (1979; prema Lacković-Grgin, 1994) nazivaju akademskim samopoštovanjem koje, prema njima, čini jednu od dvije osnovne komponente općeg samopoštovanja, je slično onom što neki drugi autori nazivaju percepcija osobne kompetentnosti. Krenuvši od pretpostavke da percepcija osobne kompetentnosti predstavlja bitan dio globalnog samopoimanja, te da je ona stabilno i sržno obilježje pojma o sebi koje se formira tijekom života iz različitih iskustava što ih o svojim kompetencijama osoba stječe, Bezinović (1988) konstruirala Skalu percepcije osobne /ne/kompetentnosti.

U adolescenciji uslijed kognitivnog razvoja dolazi do povećane svijesti o sebi, o vlastitim osobinama i stavovima koje drugi imaju o nama, što može rezultirati s jedne strane u nestabilnosti samopoimanja, a s druge u sniženom samopoštovanju. Ovaj proces je, čini se, posebno izražen kod ženskih osoba koje u ovom razdoblju pokazuju i povećanu svjesnost o sebi (Grey i Hudson, 1984; prema Vasta, Haith i Miller, 1995) i niže samopoštovanje (Abramowitz, Petersen, Schulenberg, 1981; prema Vasta i sur., 1995). U ranijoj dobi slika o sebi se izgrađuje uglavnom na temelju sudova drugih i uspoređivanja s njima, dok u periodu adolescencije dolazi do pomaka s eksternalne na internalnu prosudbu, temeljenu na vlastitim mislima i osjećajima. Osim toga, procjene sebe postaju sve apstraktnije i generalnije, a u njima su prisutna i prošla stanja i anticipacija budućih stanja, za razliku od procjena u mladoj dobi koje su vezane uz konkretne aktivnosti i neposrednu stvarnost (Lacković-Grgin, 1994). Rosenberg (1979; prema Lacković-Grgin, 1994) iznosi rezultate svojih pregleda empirijske literature o samopoštovanju koji pokazuju da samopoštovanje opada u srednjoj adolescenciji, a da se u dobi kasne adolescencije oporavlja, odnosno raste.

1.4. OPTIMIZAM-PESIMIZAM

Optimizam se najčešće definira kao kognitivna pristranost, globalno očekivanje ili dispozicijski stav koji dovodi do precjenjivanja vjerojatnosti pozitivnih budućih događaja, odnosno do podcjenjivanja vjerojatnosti negativnih budućih događaja (Peterson, 2000; Scheier i Carver, 1992). Kognitivistička orijentacija odnosi se na bazični optimizam koji je sastavni dio ljudske prirode, dok orijentacija na optimizam kao crtu ličnosti odražava činjenicu da naša iskustva utječu na to u kojoj ćemo mjeri biti optimistični ili pesimistični

Za suvremena shvaćanja optimizma kao osobine ličnosti najznačajnija su istraživanja Scheiera i Carvera (1992). Njihov interes za optimizam proizlazi iz istraživanja procesa koji se nalaze u osnovi samoregulacije ponašanja. Uloga optimizma u regulaciji vlastitog ponašanja dolazi do izražaja onda kada pojedinac uoči razliku između ciljeva koje nastoji ostvariti i svog trenutnog položaja u odnosu na te ciljeve. Optimisti, koje karakterizira očekivanje pozitivnih ishoda, ustrajati će u namjeri da smanje razliku koja ih dijeli do ostvarenja ciljeva, dok će pesimisti, koji očekuju loše ishode, u većoj mjeri pokazivati pasivne reakcije i odustajanje od ostvarenja postavljenih ciljeva.

Optimizam i pesimizam mogu se konceptualizirati i kao relativno stabilne crte ličnosti, ali i kao stanja ličnosti (Burke i suradnici, 2000). Pozitivno i negativno raspoloženje mogu izazvati kratkotrajne promjene u očekivanjima budućih pozitivnih i negativnih događaja (Morris, 1989); vrijednosti koje ispitanici postižu na nekim mjerama optimizma i pesimizma pod utjecajem su trenutnog raspoloženja ispitanika (Lewis i Dember, 1995).

Nedostaju podaci o odnosima između navedenih mjera, tako da je rezultate dobivene korištenjem različitih upitnika teško uspoređivati. Dosadašnja istraživanja čak govore o mogućnosti da navedeni upitnici mjere kvalitativno različite aspekte optimizma i pesimizma.

Mjere optimizma i pesimizma, a pogotovo LOT upitnik, visoko su zasićene neuroticizmom, a manjim dijelom i ekstraverzijom.

1.5. AKADEMSKO POSTIGNUĆE

Akademsko postignuće se više povezuje s kognitivnim sposobnostima nego s ličnošću. Neki autori čak smatraju da ličnost nije od velike važnosti za akademski uspjeh (primjerice Dollinger i Orf, 1991, Allik i Realo, 1997; prema Chamorro-Premuzic i Furnham, 2003). Literatura koja upućuje na povezanost kognitivnih sposobnosti i akademskog uspjeha je opsežna (Brody, 2000; Gottfredson, 2002; Gottfredson, 2003; Jensen, 1980; Kuncel i sur., 2001; Wolf, 1972; Zeidner i Matthews, 2000; Wolfe i Johnson, 1995; prema Furnham i sur., 2003). Međutim, postoje brojna istraživanja koja upućuju na to da su i kognitivne sposobnosti i osobine ličnosti važni prediktori akademskog uspjeha jer je ustanovljeno da su oboje povezani s učenjem (primjerice Busato i sur., 1999; Furnham, 1992, Bratko, Chamorro-Premuzic i Saks, u tisku). Kognitivne sposobnosti omogućavaju razumijevanje i učenje – odnose se na to *što* osoba može učiniti, dok osobine ličnosti mogu poboljšati ili naškoditi korištenju tih sposobnosti, a odnose se na to *kako* će osoba nešto učiniti. Stoga korištenje osobina ličnosti kao prediktora može doprinijeti objašnjenju varijance akademskog uspjeha, posebno u višem obrazovanju, gdje je utvrđeno da je veza između kognitivnih sposobnosti i uspjeha nešto manja nego na nižim stupnjevima obrazovanja (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2003). Petfaktorski model ličnosti poslužio je kao okvir za istraživanje osobina ličnosti povezanih s akademskim uspjehom. Istraživanja se uglavnom slažu oko osobina ličnosti koje pridonose akademskom uspjehu. No, malo je istraživanja koja ispituju koje su to facete osobina ličnosti koje najviše pridonose toj povezanosti. Dosadašnja istraživanja su pokazala da je savjesnost najvažniji prediktor akademskog uspjeha.

2. ISPITIVANJE POVEZANOSTI NEKIH ZNAČAJKI LIČNOSTI I AKADEMSKOG USPJEHA KOD STUDENATA I SREDNJOŠKOLACA

2.1. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovoga rada je ispitati da li postoji povezanost između nekih značajki ličnosti i akademskog uspjeha kod studenata i srednjoškolaca. U skladu s formuliranim ciljem postavljene su zadaci istraživanja: ispitati postoji li povezanost između osobina ličnosti, samoeфикаsnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha kod studenata i srednjoškolaca, te utvrditi koji su značajni prediktori akademskog uspjeha kod srednjoškolaca i studenata. Na osnovi zadataka postavljene su hipoteze:

1. S obzirom na dosadašnja istraživanja, može se pretpostaviti da će savjesnost kao osobina ličnosti biti najveći i najvažniji korelat akademskog uspjeha kod studenata i srednjoškolaca.

2. Također, može se pretpostaviti da će učenici/studenti koji imaju više samopoštovanja, te koji su optimističniji imati bolji akademski uspjeh, za razliku od pesimističnih i neurotičnih, koji pokazuju suprotan učinak.

2.2. METODOLOGIJA

2.2.1. UZORAK

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 116 ispitanika (N=116), od toga 46 studenata druge godine preddiplomskog studija Ekonomskog fakulteta u Mostaru (M-6, Ž-40) i 70 učenika 2. i 3. razreda Opće gimnazije u Čitluku (M-27, Ž-43). Dob studenata se kretala u rasponu od 19 do 21 godine, a prosjek godina iznosi M=20. Dob srednjoškolaca se kretala u rasponu od 15 do 18, a raspon godina iznosi M=16.

2.2.2. MJERNI INSTRUMENTI

Goldbergova skala, koju je razvio Goldberg (1999) za mjerenje pet velikih faktora ličnosti. U ovom istraživanju korištena je kraća verzija skale od ukupno 50 tvrdnji, po 10 za svaku dimenziju petfaktorskog modela. Za procjenu je korištena skala Likertovog tipa sa pet stupnjeva (od 1- u potpunosti netočno do 5 – u potpunosti točno).

Skala opće samoeфикаsnosti, Schwarzera i sur. (1997) koja mjeri opći i stabilan osjećaj osobne eфикаsnosti u suočavanju s različitim stresnim situacijama. Originalana verzija skale sadržavala je 20, a zatim je reducirana na 10 čestica. U ovom istraživanju Cronbach alpha je iznosio 0,86.

Rosenbergova skala samopoštovanja, koja sadrži 10 čestica na koje se odgovara na skali Likertovog tipa s četiri stupnja (od 1 do 4). Skalu je originalno konstruirao Rosenberg (1965, prema Lacković-Grgin, 1994), a u formu skale Likertovog tipa adaptirao ju je Crandall. Faktorske analize koje su brojni autori provodili na Rosenbergovoj skali, pokazale su da se skala sastoji od dva povezana, ali različita faktora. Čestice vezane uz prvi faktor su pozitivnog smjera, a one vezane uz drugi faktor, negativnog smjera. Cronbach alpha je iznosio 0,64.

Skala Optimizma i pesimizma (Chang, 1994, Penezić, 2002) sastoji se od 14 čestica - šest čestica sadrži ljestvica *optimizam*, a osam ljestvica *pesimizam*. Primijenjen je hrvatski prijevod upitnika koji je adaptirao Penezić (2002). Ispitanik na skali Likertova tipa od pet stupnjeva procjenjuje u kojoj se mjeri svaka tvrdnja odnosi na njega. U ovom istraživanju su dobiveni zadovoljavajući koeficijenti pouzdanosti: Cronbach $\alpha = 0.72$ za optimizam i $\alpha = 0.79$ za pesimizam.

Akademski uspjeh procjenjuje se jednom česticom, pri čemu je kod studenata mjeren kao prosjek ocjena iz glavnih kolegija bez kojih nije bio moguć upis na slijedeću godinu, te opći prosjek iz prethodne godine. Ponavljači nisu uključeni u uzorak, dok su za učenike, odabrane ocjene iz predmeta:

hrvatski jezik, matematika strani jezik, fizika i kemija, kao glavni predmeti, te opći uspjeh svih predmeta na kraju polugodišta.

2.2.3 OBRADA PODATAKA

U ovom istraživanju je prikupljeno i obrađeno ukupno 116 upitnika. Obrada rezultata je provedena primjenom statističkih postupaka u sklopu računalnog programa Statistica 7. Izračunati su opći parametri: aritmetička sredina, standardna devijacija, te raspon (min. i max.), potom su provedene korelacijske matrice i na kraju stupnjevita regresijska analiza za kriterijsku varijablu akademskog uspjeha.

2.3. REZULTATI I RASPRAVA

Pregled dobivenih rezultata započet je prikazom i analizom deskriptivnih podataka za varijable osobina ličnosti, samoeфикаsnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha kod srednjoškolaца (Tablica 1.) i studenata (Tablica 2.)

Tablica 1. - Prosječne vrijednosti i raspršenja za osobine ličnosti, samoeфикаsnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha kod srednjoškolaца

	M	SD	Min	Max
Samoeфикаsnost	38,84	5,47	18	48
Samopoštovanje	36,74	6,39	21	49
Optimizam/Pesimizam	43,04	6,15	28	59
Ekstraverzija	33	6,59	20	50
Ugodnost	39,17	5,51	24	50
Savjesnost	33,51	5,76	22	49
Neuroticizam	30,28	5,63	20	45
Otvorenost	35,94	4,46	25	44
Ak.uspjeh	3,47	0,75	2	5

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Tablica 2. - Prosječne vrijednosti i raspršenja za osobine ličnosti, samoeфикаsnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha kod studenata

	M	SD	Min	Max
Samoeфикаsnost	36,37	5,59	21	50
Samopoštovanje	36,26	6,28	26	48
Optimizam/Pesimizam	44,19	6,69	35	80
Ekstraverzija	33,19	4,93	21	46

Ugodnost	39,32	4,52	29	49
Savjesnost	33,85	5,60	22	49
Neuroticizam	31,48	6,35	18	42
Otvorenost	33,42	3,75	24	41
Ak.uspjeh	2,98	0,46	2	4

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Na temelju podataka u Tablici 1. i Tablici 2. možemo zaključiti da su prosječne vrijednosti varijabli samoefikasnosti, samopoštovanja, optimizma/pesimizma, ekstarverzije, ugodnosti, savjesnosti, neuroticizma, otvorenosti i akademskog uspjeha uglavnom u skladu s rezultatima ranije provedenih istraživanja, te da nema značajnih odstupanja.

Tablica 3. - Vrijednosti Pearsonovih koficijenata korelacije između osobina ličnosti, samoefikasnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha na uzorku učenika srednje škole:

	Samoef.	Samop	Opt/Pes	E	U	S	N	O	Ak.u.
Samoefikasnost	1	0,40*	-0,22	0,33*	-0,00	0,35*	0,14	0,36*	0,07
Samopoštovanje		1	-0,39*	0,38*	0,21	0,22	0,14	0,22	-0,06
Optimizam/Pesimizam			1	-0,39*	-0,25*	-0,20	-0,21	-0,22	-0,21
Ekstraverzija				1	0,19	0,13	0,19	0,21	-0,14
Ugodnost					1	0,19	-0,00	0,28*	-0,08
Savjesnost						1	0,20	0,31*	0,17
Neuroticizam							1	0,01	-0,23
Otvorenost								1	0,23
Ak.uspjeh									1

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju da na uzorku srednjoškolaca postoji povezanost između samoefikasnosti i samopoštovanja, te samoefikasnosti i ekstraverzije, savjesnosti i otvorenosti. U prosjeku, što su učenici samoefikasniji, veća je razina samopoštovanja, te su više ekstraverzirani, savjesni prilikom izvršavanja zadataka i više su otvoreni ka novim iskustvima. Budući da je percepcija samoefikasnosti visoka, učenici će se uključiti u izvođenje zadataka koji unapređuju razvoj njihovih vještina i sposobnosti.

Nadalje, postoji pozitivna povezanost između samopoštovanja i ekstraverzije, što znači da učenici koji imaju veću razinu svijesti o vlastitoj vrijednosti, te o svojim sposobnostima, to su društveniji, asertivniji, zadovoljniji, prilagodljiviji promjenama i slično. Učenici koji nemaju povjerenja u svoje sposobnosti ili ih procjenjuju lošima češće očekuju neuspjeh ili loš uspjeh pa manje uče. Takvo ponašanje predstavlja obranu jer kada bi takvi učenici više učili, a doživjeli neuspjeh, to bi ponovno negativno utjecalo na njihovu ionako lošu sliku o sebi. U ekstremnim slučajevima takvi učenici

izostaju iz škole, ne sudjeluje u bilo kakvom obliku nastave ili školskim aktivnostima. Dok, s druge strane, učenici koji vide sebe uspješnima u školi motiviraniji su, uporniji i spremniji tražiti nove izazovne zadatke i probleme. Također, postoji negativna, ali značajna povezanost između samopoštovanja i pesimizma. Dakle, što učenici imaju veću razinu samopoštovanja, s druge strane imaju nižu razinu pesimizma.

Kod srednjoškolaca se pokazala negativna povezanost između pesimizma i ekstraverzije te pesimizma i ugodnosti. Dakle, što su učenici pesimističniji, to su manje ekstravertirani, tj. društveni, asertivni, snalažljivi i pokazuju nižu razinu ugodnosti, tj. povjerenosti, blagosti, ljubavnosti i slično.

Tablica 4. - Vrijednosti Pearsonovih koficijenata korelacije između na osobina ličnosti, samoeфикаsnosti, samopoštovanja, optimizma, pesimizma i akademskog uspjeha na uzorku studenata

	Samoef.	Samop.	Opt/Pes	E	U	S	N	O	Ak.u.
Samoeфикаsnost	1	0,48*	-0,15	0,32*	0,22	0,17	0,39	0,37*	0,21
Samopoštovanje		1	-0,22	0,61*	0,22	0,18	0,40*	0,61*	0,18
Optimizam/Pesimizam			1	-0,01	0,10	-0,23	-0,17	-0,23	-0,13
Ekstraverzija				1	0,11	0,31*	0,48*	0,40*	-0,02
Ugodnost					1	-0,10	0,10	0,27	0,14
Savjesnost						1	0,21	0,15	0,39*
Neuroticizam							1	0,27	0,10
Otvorenost								1	0,02
Ak.uspjeh									1

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Daljnjom obradom podataka na uzorku studenata, može se zaključiti da, što su studenti samoeфикаsniji i što pokazuju veće samopoštovanje, također su topliji i više druželjubivi, aktivniji, skloniji preuzimati vodstvo, puni su energije, optimistični, često traže uzbuđenja, otvoreniji su novim iskustvima, izazovima. Istraživanja pokazuju da će osobe s većim osjećajem samoeфикаsnosti prije odabrati teže zadatke i biti ustrajni u svojim naporima, smireni unatoč teškoćama te da studenti s višim samopoštovanjem imaju bolji uspjeh na studiju (Chamorro-Premuzic, T., i Furnham, A. 2003). Međutim, dobiveni rezultati ukazuju da se s većom razinom samoeфикаsnosti i samopoštovanja, povećava neuroticizam kod studenata, što nije u skladu s dosadašnjim istraživanjima. Međutim, razlog takvom rezultatu može biti nedovoljan broj ispitanika. Studenti koji su savjesniji pokazuju bolji akademski uspjeh. Savjesnost se u istraživanjima pokazala kao osobina ličnosti koja je najviše povezana s uspjehom u školovanju. Takvi učenici bolje reguliraju vlastito učenje, usmjereni su k cilju i motivirani, samostalniji. Manje savjesne učenike treba dodatno motivirati i bolje pratiti, pomoći im da razviju tehnike za reguliranje učenja.

Tablica 5. - Rezultati stupnjevite regresijske analize za kriterijsku varijablu akademskog uspjeha na uzorku srednjoškolaca (N=70):

	Prvi korak			Završni korak		
	β	t	P	β	t	p
Samoeфикаsnost	-0,014	-0,105	0,916			
Samopoštovanje	-0,108	-0,773	0,442			
Optim/Pesim	-0,383*	-2,803*	0,007*	-0,267*	-2,275*	0,026*
Ekstraverzija	-0,221	-1,696	0,095			
Ugodnost	-0,199	-1,474	0,146			
Savjesnost	0,157	1,252	0,216			
Neuroticizam	-0,271*	-2,316*	0,024*	-0,282*	-2,404*	0,019*
Otvorenost	0,258	1,955	0,055			
R	0,534			0,344		
R²	0,286			0,119		
F	2,359			4,513		

*-značajno na razini 0.05

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Na uzorku učenika srednje škole stupnjevitom regresijskom analizom je utvrđeno da su značajni prediktori akademskog uspjeha pesimizam i neuroticizam. Iako značajni, pokazuju negativnu povezanost s akademskim uspjehom, odnosno, što su učenici pesimističniji i neurotičniji, akademski uspjeh im je lošiji.

Učenici koji pokazuju veću razinu pesimizma podcjenjuju vjerojatnosti pozitivnih budućih događaja (Peterson, 2000; Scheier i Carver, 1992). Pesimisti, koji očekuju loše ishode, u većoj će mjeri pokazivati pasivne reakcije i odustajanje od ostvarenja postavljenih ciljeva. Također, takvi učenici manje su posvećeni školskim zadacima, pokazuju više negativnih reakcija prema učiteljima i imaju niže ocjene od onih koji nisu pesimistični. I neka druga istraživanja (Brennan, 1982; Demir, 1990; prema Demir i Tarhan, 2001) su pronašla negativnu povezanost pesimizma i školskog uspjeha, gdje pesimističan učenik očekuje loše događaje u budućnosti i organizira svoje ponašanje u smjeru negativnih ishoda situacije što rezultira negativnim emocijama. U stresnim situacijama pesimisti su skloni negiranju i odustajanju, fokusiraju se na negativne osjećaje, potiskuju misli vezane uz stresor i skloni su distrakciji i izbjegavanju (Carver i Scheier, 1999).

Između neuroticizma i akademskog uspjeha je utvrđena negativna povezanost, koja se najčešće tumači anksioznošću i stresnim uvjetima kao što su ispitivanja u školi. Neuroticizam se povezuje i s neredovitim dolaženjem na nastavu, odgađanjem izvršavanja školskih obveza, te negativnim simptomima kao što su lupanje srca, znojenje, gastrološke smetnje i mišićna napetost, koji mogu doprinijeti lošem akademskom uspjehu (Matthews i sur., 2000; prema Furnham i Chamorro-Premuzic, 2003). Takve učenike također karakterizira odustajanje pod pritiskom teškoća, mijenjaju raspoloženja, imaju više oscilacija u svojim odnosima s drugima, teže postižu i održavaju profesionalni uspjeh, znatno su podložniji profesionalnom stresu, češće umorni. Neurotični učenici teže odolijevaju nekim impulsima što djeluje negativno na disciplinu pri učenju, što se pak može povezati s nekim facetama faktora savjesnosti (npr. samodisciplina). Kod takvih učenika, motivacija za uspjeh u školi opada u funkciji dobi (Eccles i sur., 1993). To bi djelomično moglo biti posljedica razvojnih promjena, ali i poteškoća u prilagodbi na promjene vezane uz prelazak iz osnovne u srednju

školu koje rezultiraju smanjenjem motivacije i vrednovanja škole i školskih aktivnosti, pa i lošijim školskim uspjehom.

Tablica 6. - Rezultati stupnjevite regresijske analize za kriterijsku varijablu akademskog uspjeha na uzorku studenata (N=45)

	Prvi korak			Završni korak		
	B	t	p	B	t	p
Samoeфикаsnost	0,171	0,974	0,337			
Samopoštovanje	0,255	1,114	0,273			
Optim/Pesim	0,019	0,115	0,909			
Ekstraverzija	^{-0,349}	-1,598	0,119			
Ugodnost	0,149	0,938	0,354			
Savjesnost	0,480*	3,062*	0,004*	0,393*	2,802*	0,007*
Neuroticizam	-0,041	-0,221	0,827			
Otvorenost	-0,219	-1,158	0,255			
R	0,568			0,393		
R²	0,322			0,154		
F	1,616			7,850		

*- značajno na razini 0.05

Izvor: Istraživanje autora, 2011.

Kod studenata, rezultati ovog istraživanja podržavaju pretpostavku o povezanosti savjesnosti s akademskim uspjehom. Takav rezultat je sukladan s brojnim istraživanjima (primjerice, Wolfe i Johnson, 1995; Chamorro-Premuzic i Furnham, 2002). Dakle, u akademskom kontekstu bolje rezultate postižu oni studenti koji streme visokim ciljevima, a zadatke i obaveze obavljaju kvalitetno, i na vrijeme. Neki autori smatraju da savjesnost može utjecati na akademski uspjeh više nego kognitivne sposobnosti. Štoviše, čak smatraju da se savjesnošću mogu nadoknaditi slabe kognitivne sposobnosti. Pozitivna povezanost akademskog postignuća i savjesnosti se može pripisati marljivoj, organiziranoj i ambicioznoj prirodi visoko savjesnih pojedinaca. Svaka faceta faktora savjesnosti se teoretski može povezati s akademskim postignućem, a visoka značajnost je potvrđena za facete težnje za postignućem, samodiscipline i odgovornosti (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2002).

Chamorro-Premuzic i Furnham (2002) su ustanovili da su od faceta savjesnosti s akademskim uspjehom povezane facete odgovornosti, težnje za postignućem i discipline. Savjesne osobe su orijentirane prema visokom postignuću, racionalne, sposobne, samodisciplinirane i visoko organizirane (McCrae i John, 1987), a te karakteristike im pomažu da budu uspješne u studiju, kao i u poslu kojeg rade.

ZAKLJUČAK

Akademski uspjeh je oduvijek bio važan čimbenik u životu pojedinca. On izravno određuje mogućnosti koje čovjek ima u odabiru zanimanja, a što na kraju utječe na cijeli njegov život. Predviđanje tog uspjeha je od samih početaka 20. stoljeća bilo izazov za psihologe. Kada su u pitanju osobine ličnosti, pronađeno je pet faktora u više desetaka istraživanja koja su koristila različite uzorke. To je učinjeno u svakom desetljeću u drugoj polovini stoljeća, što upućuje na zaključak da je petofaktorska struktura replikabilna tijekom vremena. Ona je također replicirana u različitim jezicima, odnosno kulturama te kroz različite formate čestica.

Međutim, treba napomenuti za buduća istraživanja, da je uzorak u ovom istraživanju bio relativno malen te da bi veći uzorak možda dao drugačije rezultate. Nadalje, sudionici istraživanja su skloni davanju socijalno poželjnih odgovora te prikazivanju sebe u što boljem svjetlu. Osim toga, postoji mogućnost da se sudionici pogrešno procjenjuju zbog nedovoljnog uvida u vlastite osobine. Obzirom da je istraživanje provedeno na uzorku studenata i srednjoškolaca, rezultati ovoga istraživanja se ne mogu generalizirati na opću populaciju.

Kada je u pitanju akademski uspjeh, većina istraživanja se slaže oko toga koje osobine ličnosti pridonose uspjehu. No, malo je istraživanja koja ispituju koje facete osobina ličnosti doprinose toj povezanosti pa bi se to moglo uzeti u obzir u budućim istraživanjima.

LITERATURA

1. Abramowitz, R. H., Petersen, A. C., & Schulenberg, I. E. (1981). Changes in self-image during early adolescence. U: D. Offer, E. Ostrov, & K. Howard (Ur.), *Patterns of adolescent self-image* (19-28). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
2. Allik, J., & Realo, A. (1997). Intelligence, academic abilities, and personality. *Personality and Individual Differences*, 23, 809–814.
3. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
4. Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Neobjavljeni doktorski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
5. Bratko, D., Chamorro-Premuzic, T. i Saks, Z. (u tisku). Incremental validity of self and peer-rated personality traits (over intelligence) in the prediction of school performance. *European Journal of Personality*.
6. Brennan, S.E. (1982). Caricature generator. MSc thesis, MIT, Cambridge MA.
7. Brody, L.R., & Hall, J. (2000). *Gender, emotion, and expression*. U M. Lewis i J. Haviland-Jones (Ur.), *Handbook of Emotions*, 2nd edition, 338-349. N.Y: Guilford Press
8. Burke, B., Arkowitz, H., & Dunn, C. (2000). The efficacy of motivational interviewing. U W. R. Miller & S. Rollnick (Ur.), *Motivational interviewing: Preparing people for change* (217–250). New York: Guilford Press.
9. Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C. (1999). The relation between learning styles, the Big Five personality traits and achievement motivation in higher education. *Personality and Individual Differences*, 26, 129–140.
10. Carver, C.S., Scheier, M.F. (1999). Optimism. U: Snyder, C.R. (Ur.): *Coping: The Psychology of What Works*. 182-204. New York: Oxford University Press.
11. Chamorro-Premuzic, T., i Furnham, A. (2003). Personality traits and academic examination performance. *European Journal of Personality*, 17, 237-250.
12. Coopersmith, S. (1967). Parental characteristics related to self-esteem. U *The antecedents of self-esteem* (96-117). San Francisco: Freeman
13. Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985). The NEO Personality Inventory manual. Odessa, FL: *Psychological Assessment Resources*.
14. Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). NEO PI-R Professional Manual. Odessa, FL: *Psychological Assessment Resources*.
15. Demir, A. (1990). *Some factors that affect university students' levels of loneliness*. Unpublished PhD Thesis, Hacettepe University Institute of Social Sciences, Ankara, Turkey.
16. Digman, J.M. (1990). "Personality structure: Emergence of the five-factor model". *Annual Review of Psychology* 41, 417–440.
17. Dollinger, S. J. & Orf, L. A. (1991). Personality and performance in "personality": Conscientiousness and Openness. *Journal of Research in Personality*, 25, 276-284.
18. Eccles, J.S., Wigfield, A., Midgley, C., Reuman, D., Mac Iver, D., Feldlaufer, H. (1993). Negative effects of traditional middle schools on student's motivation. *The Elementary School Journal*, 93(5), 553-574.
19. Furnham, A. 1992, *Personality at Work. The Role of Individual Differences in the Workplace*, Routledge, London and New York.

20. Furnham, A., Chamorro-Premuzic, T. (2003). Personality and intelligence as predictors of statistics examination grades, *Personality & Individual Differences*, 37, 943-957.
21. Goldberg, L. R. (1999). *The structure of phenotypic personality traits*. *American Psychologist*, 48, 26-34.
22. Gottfredson, L. S. (2002). *g*: Highly general and highly practical. In R.J. Sternberg & E. L. Grigorenko (Ur.), *The general intelligence factor: How general is it?* (331-380) Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
23. Gray, W. i Hudson, L. (1984). Formal operations and the imaginary audience. *Developmental Psychology*, 20, 619-627.
24. Harter, S. (1999). *The construction of the self*. New York: Guilford.
25. Ivanov, L., Penezić, Z., Gregov, L.J. (1998). Relacije usamljenosti i samoefikasnosti s nekim osobnim varijablama. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 37 (14), 53-66
26. Jenson, A.R. (1980). *Bias in mental testing*. New York; Free Press.
27. John, O. P. (1990). The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and questionnaires. In L. A. Pervin (Ur.) *Handbook of personality: Theory and research* (66-100) New York: Guilford Press.
28. John, O. P., Angleitner, A., & Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: A historical review of trait taxonomic research. *European Journal of Personality*, 2, 171-203.
29. Kuncel, Nathan R.; Hezlett, Sarah A.; Ones, Deniz S. (2001) Academic Performance, Career Potential, Creativity, and Job Performance: Can One Construct Predict Them All? *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 86(1), Jan 2004, 148-161.
30. Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
31. Larsen, R. J., & Buss, D. M. (2005). Introduction to personality. In *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature* (2nd ed., 1-23). Boston: McGraw-Hill.
32. Matthews, M.D., Pleban, R.J., Endsley, M.R., & Strater, L.G. (2000). Measures of infantry situation awareness for a virtual MOUT environment. *Proceedings of the Human Performance, Situation Awareness and Automation: User-Centered Design for the New Millennium*. Savannah, GA: SA Technologies, Inc
33. McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.
34. McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.
35. Miljković, D., Rijavec, M. (2001). *Razgovori sa zrcalom: psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
36. Morris, R. G. M., R. F. Halliwell, and N. Bowery (1989) Synaptic plasticity and learning II: Do different kinds of plasticity underlie different kinds of learning? *Neuropsychologia* 27: 41-59.
37. Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in achievement settings. *Review of Educational Research*, 66, 543-578.
38. Penezić, Z. (1999). *Zadovoljstvo životom: relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
39. Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist*, 55 (1), 44-55.
40. Pintrich, P. R., & Schunk D. H. (1996). *Motivation in education: Theory, research, and applications*. Englewood Cliffs, NJ: Merrill/Prentice Hall.
41. Rijavec, M., Brdar, I. (2002). Coping with school failure and self-regulated learning. *European Journal of Psychology of education*, 12 (2), 177-194.
42. Rosenberg, M. (1979): *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
43. Sappington, A. A. (1989). Recent psychological approaches to the free will versus determinism issue. *Psychological Bulletin*, 108, 19-29.
44. Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive Therapy and Research*, 16, 201-228.
45. Schwarzer, R., Bäßler, J., Kwiatek, P., Schröder, K., & Zhang, J. X. (1997). The assessment of optimistic self-beliefs: Comparison of the German, Spanish, and Chinese versions of the General Self-Efficacy Scale". *Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 69-88.
46. Shavelson, R.J., J.J. Hubner, and J.C. Stanton (1976). Self-concept: Validation of construct Interpretations, *Review od Educational Research*, 46, 407-441.

47. Tupes, E. C., & Christal, R. C. (1961). Recurrent personality factors based on trait ratings. Technical Report, USAF, Lackland Air Force Base, TX.
48. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1995). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
49. Wolf, E. 1972: Ownership and political ecology. *Anthropological Quarterly* 45, 201–05
50. Wolfe, R. N., & Johnson, S. D. (1995). Personality as a predictor of college performance. *Educational and Psychological Measurement*, 55, 177–185.
51. Zeidner, M., & Matthews, G. (2000, 2 nd Ur.). Intelligence and personality. In R.J. Sternberg (Ed.). *Handbook of intelligence* (581-610.). New York: Cambridge University Press.

JELENA BARAĆ, MA

CORRELATION OF SOME FEATURES OF PERSONALITY AND ACADEMIC SUCCESS IN HIGH SCHOOL AND UNIVERSITY STUDENTS

SUMMARY

The aim of the study was to examine whether there is a correlation between personality characteristics, academic success among students, and high school students. Measuring instruments used in the present study are Goldberg scale for testing five factor personality general self-efficacy scale, Rosenberg self-esteem scale, scale of optimism and pessimism, and academic success, which is estimated by a particle. The study included a total of 116 subjects (70 high school and 46 students). A positive relationship between conscientiousness and academic success was identified in student sample, while in a sample of high school pupils relationship of personality characteristics and academic success has not been established. Significant predictors of academic success in high school pupils are pessimism and neuroticism, which show a negative correlation. Significant predictor of academic success in sample of students is conscientiousness, which shows a positive correlation.

Keywords: *academic achievement, personality characteristics, self-esteem*